

2. Гамали О. И. Языковые особенности исторического колорита в романе В. Пикуля «Фаворит» / О. И. Гамали, О. Б. Каневская // Лінгвістика. Лінгвокультурологія: зб. наук. пр. / редкол.: Ю. О. Шепель (відп. ред.) та ін. – Дніпро: Роял Принт, 2017. – Т. 11. – С. 224–237.

3. Литературная энциклопедия. В 11 т. [Электронный ресурс] / Под редакцией В. М. Фриче, А. В. Луначарского. – Москва: Издательство Коммунистической академии, Советская энциклопедия, Художественная литература, 1929–1939. – Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/4398/Стилизация

4. Шаповалова М. С. Історія зарубіжної літератури / М. С. Шаповалова, Г. Л. Рубанова, В. А. Моторний. – Львів: Світ, 1993. – 312 с.

5. Хаецкая Е. Бертран из Лангедока: роман [Электронный ресурс] / Елена Хаецкая. – Режим доступа: <http://knijku.ru/books/bertran-iz-langedoka>

УДК 811.111'373

І. М. Клименко,
канд. філол наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК СИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОГО СЛОВОСКЛАДАННЯ У РІЗНІ ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ

Клименко І. М. Розвиток системи англійського словоскладання у різні історичні періоди.

У статті розглядаються особливості розвитку системи словоскладання англійської мови від давньоанглійського до сучасного періоду в її історії. Проаналізовано лінгвістичні та екстралінгвістичні причини словотвірних змін, основні моделі композиції, такі її нові тенденції, як синтаксичне та дериваційне словоскладання.

Ключові слова: синтаксичне словоскладання, дериваційне словоскладання, композиційна модель.

Клименко И. М. Развитие системы английского словосложения в разные исторические периоды.

В статье рассматриваются особенности развития системы словосложения английского языка от древнеанглийского до современного периода в его истории. Проанализированы лингвистические и экстралингвистические причины словообразовательных изменений, основные модели композиции, такие ее новые тенденции, как синтаксическое и производное словосложение.

Ключевые слова: синтаксическое словосложение, производное словосложение, композиционная модель.

Klymenko I. M. The development of the system of English compounding in different historical periods.

The paper deals with the peculiarities of compounding system development from Old English till our own times. It studies linguistic and extralinguistic aspects of compositional changes, the major pattern of compounding and new trends of its development such as syntactical and derivational composition.

Keywords: *syntactical composition, derivational composition, a compounding pattern.*

Для того щоб зрозуміти сучасний стан мови, структуру її словникового складу зокрема, треба розглядати кожне явище сучасної мови як результат довгого історичного розвитку, як підсумок цілого ряду змін і перетворень, що мали місце впродовж певних проміжків часу.

Зміни у вокабулярі відбуваються у силу різних причин, як зовнішніх (екстралінгвістичних), так і внутрішніх (інтралінгвістичних). Зовнішні причини зумовлені впливом на мову зовні. Вони витікають із зв'язку мови з історією народу, з такими факторами, як міграції, завоювання, контакти з іншими народами. Внутрішні причини зумовлені самою системою мови і являють собою внутрішні протиріччя – протиріччя норм та можливостей мови, протиріччя структури мовного знаку тощо.

Проблеми розвитку мови, її словникового складу здавна привертала увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців. Цінні у цьому плані спостереження знаходимо у працях В. Д. Аракіна [1], Ч. Барбера [9], Е. М. Дубенець [2], В. І. Заботкіної [3], Б. О. Ільша [4], Т. А. Расторгуєвої [6] та інших. Словоскладання як один з найпродуктивніших способів словотвору в англійській мові заслуговує особливої уваги.

Так, уже в давньоанглійський період словоскладання було досить розповсюдженим способом утворення нових слів. Вони виникали через необхідність словесної фіксації нових понять. Про це свідчить значна кількість композитів, зафіксованих у словнику-госларії О. І. Смирницького, складеному за історичним принципом [8].

Складні іменники могли бути утворені за такими моделями:

1. З основ двох іменників – $N + N > N$:

sub (південь) + *stæp* (берег) > *substæp* – південний берег,
folc (народ) + *toza* (той, хто веде) > *folctoza* – вождь,
lāce (лікування) + *cræft* (мистецтво) > *lācecraeft* – медицина.

2. З основ прикметника й іменника – $Adj + N > N$:

wīd (широкий) + *sæ* (море) > *wīdsæ* (океан),
nēah (близький) + *z(e)būr* (житель) > *nēahbūr* – сусід (сучасне *neighbour*),
hāliz (святий) + *dæz* (день) > *hālizdæz* – свято (сучасне *holiday*).

3. З основи іменника, що має значення об'єкта дії, і основи дієприкметника – $N + Part.I > N$, наприклад:

sæ (море) + *līþend* (мандрівний) > *sæ-līþend* – моряк.

Серед складних прикметників можна виділити такі моделі:

1. З основ іменника й прикметника – $N + Adj > Adj$:

cīld (дитина) + *zeonȝ* (молодий) > *cīldzeonȝ* – young as a child,
īs (лід) + *ceald* (холодний) > *īsceald* – холодний, як лід (*icecold*).

2. З основ прикметника й іменника – Adj + N > Adj:

mild (м'який) + *heorte* (серце) > *mild-heort* – merciful,

stip (сильний) + *mōd* (характер) > *stipmōd* – хоробрий.

Складні прислівники утворювалися за моделями:

1. З основ двох іменників, з яких друге звичайно стояло у формі давального відмінка – N + N (d) > Adv, наприклад:

drop (крапля) + *māelum*, давальний відмінок множини від *māel* > *dropmāelum* – крапля по краплі.

2. З основ прийменника й іменника, часто у формі одного з відмінків – Prep+N > Adv, Prep+N(d) > Adv:

on (на) + *zean* (око) > *onzean* – напроти (*against*),

on (в) + *wez* (дорога) > *onwez* – геть (*away*),

tō (к) + *ēacan*, давальний відмінок однини від *ēaca* (додавання) > *tō-ēacan* – до того ж, у додаток.

Цілий ряд складних іменників утворюється шляхом злиття двох іменників, з яких перший стоїть у формі родового відмінка, наприклад:

wītena, родовий відмінок множини від *wīta* (мудрець, старійшина) + *zemōt* (рада, сходка) > *wītenazemōt* – рада старійшин.

Цікаву групу складних іменників, утворених названим вище шляхом, являють собою назви днів тижня. Усі ці назви утворені або від назв світил, або ж від назв дравньогерманських міфологічних істот. При цьому, якщо перше слово було іменником чоловічого роду й відмінювалося за основами на *-a-*, воно приймало афікс родового відмінка *-es-* [1, с. 103]. Наприклад: *Tīwesdæȝ* (*Tīwes* – родовий відмінок від *Tīw* – міфологічний бог війни + *dæȝ*) – вівторок (*Tuesday*), *Wednesdæȝ* (*Wednes* – родовий відмінок від *Wōdan* – бог вітру й бур + *dæȝ*) – середа (*Wednesday*), *þunresdæȝ* (*þunres* – родовий відмінок від *þunor* – бог грому + *dæȝ*, тобто день грому) – четвер (*Thursday*).

Деякі складні у давні часи слова перетворилися в сучасній мові на нерозкладні прості слова, складові частини яких уже не виділяються мовцями, наприклад:

England (OE *Enzlenaland* < *Enzlena*, родовий відмінок від *Enzle* – англійці + *land*) – країна Англії; *Birmingham* (OE *Birminzahām* < *Birminȝ*, родовий відмінок від *Birminȝ* – власне ім'я + *hām* – будинок, батьківщина) – батьківщина Бірмінгем, Бірмінгем; *daisy* (OE *dæȝes-ēaze* < *dæȝes*, родовий відмінок від *dæȝ* – день + *ēaze* – око) – око дня, маргаритка.

Вищенаведені приклади доводять, що морфологічна структура англійських слів здатна змінюватися з часом [5, с. 204]. Складні слова перетворюються на похідні, коли кореневі морфеми або трансформуються в напів-афікси (наприклад, слово *friendship*, що походить від *frēondscipe*, де компонент *scipe* був коренем), або перетворюються в сучасній мові на нерозкладні прості слова, складові частини яких уже не виділяються мовцями. Так, просте слово *world* походить від складного *weorold* (*wer* «man» + *ældu* «age»), яке означало «the age of man», а в сучасній мові означає «mankind». Інші

приклади перетворення складних слів у прості:

husband < OE *hūsbonða* «master of the house»;

woman < OE *wīfman* «woman person»;

lord < OE *hlāford* «loafkeeper»;

orchard < OE *orceard* «plant yard»;

elbow < OE *elnboga* «forearm-bend».

Певні зміни в системі словоскладання відбулися і в середньоанглійський період [1, с. 166]. Цим методом були утворені нові іменники, займенники й прислівники.

Складні іменники були найбільш численною групою й могли бути утворені за такими моделями:

1. N + N > N. Складання основ двох іменників – прийом, розповсюджений й у давньоанглійський період:

night (ніч) + *gown* (плаття) > *nightgown* – нічна сорочка,

foot (нога) + *ball* (куля, м'яч) > *football* – футбол,

table (стіл) + *cloth* (одяг) > *tablecloth* – скатертину.

2. Prep + N > N. Складання прийменника й основи іменника:

fore (до) + *noon* (полудень) > *forenoon* – час до полудня,

thorough (крізь) + *fare* (шлях) > *thoroughfare* – проїзд.

3. Adv + V > N. Складання основ прислівника й дієслова:

in (усередині) + *come* (приходити) > *income* – прихід, прибуття, пізніше – «доход».

4. V + N > N. Складання основ дієслова й іменника:

breken (ламати, порушувати) + *fast* (пост) > *bre(a)kfast* – сніданок.

У даний період було утворено багато складних займенників, переважно неозначених, з основ займенника й іменника (Pron + N > Pron):

any (який-небудь) + *body* (тіло, людина) > *anybody* – хтось,

every (усякий) + *thing* (річ) > *everything* – усе.

Складні прислівники в середньоанглійський період були утворені за моделями:

1. Adj + N > Adv:

teen, teien (середній) + *whil(e)* (час) > *meanwhile* – тим часом.

2. Pron + Adv > Adv:

any (який-небудь) + *wher(e)* (де) > *anywher(e)* – де-небудь.

3. Adv + N > Adv:

before (колись, раніше) + *hand* (рука) > *beforehand* – заздалегідь.

4. Adv + Adj > Adv:

all (цілком) + *re(a)dy* (готовий) > *alre(a)dy* – повністю готовий (пізніше – прислівник *уже*).

У ранній новоанглійський період у порівнянні з попередніми у системі словоскладання виникли нові риси.

Спосіб складання основ продовжував залишатися досить продуктивним. Але в межах цього способу з'явилися такі нові регулярні моделі [1, с. 238]:

- Adj + N > N. Складні слова цієї моделі виникли з означальних словосполучень. Надалі перший компонент міг втрачати своє первісне лексичне

значення. Наприклад:

smallpox – віспа (захворювання);

great-coat – шинель (прикметник *great* не має значення *великий* у цьому іменнику);

easy-chair – м'яке крісло (перший компонент *easy* вже не має ні свого старого значення *зручний*, ні свого більше пізнього значення *легкий*).

- Ger + N > N. У таких складних словах перший компонент виражає призначення предмета, позначеного складним словом. Наприклад:

looking-glass – дзеркало;

reading-room – читальня;

booking-office – каса (від дієслова *to book* – записувати прізвище того, хто їде, при покупці місць у диліжанси);

dancing-hall – зал для танців.

Новим аспектом словоскладання стало розширення синтаксичного способу словотвору, коли нове слово утворюється шляхом стягнення словосполучень, що стали поступово стійкими.

Найпродуктивнішою моделлю складних слів синтаксичного типу є прийменникова модель, коли компоненти складного слова з'єднані між собою за допомогою прийменників. Наприклад:

man-of-war – військовий корабель,

matter-of-fact – прозаїчний.

За іншою моделлю у новоанглійській період виникло також багато слів, у яких сполучним елементом були сполучники, як, наприклад, прикметники:

milk-and-water – безвольний,

hole-and-corner – таємний,

або ж слова, до складу яких входять дієслова, наприклад:

merry-go-round – карусель.

Утворення форм множини таких слів має свої особливості. У складних словах прийменникової групи, як правило, перший компонент одержує афікс множини [6; 7]. Наприклад:

mothers-in-law – тещі,

sons-in-law – зяті.

Наведені приклади свідчать про певну еволюцію, про нові риси в системі англійського словоскладання в ранній новий період.

В останні десятиріччя в англійській мові продовжує зростати роль словоскладання. У 80-90-ті роки, а також у перших десятиріччях нового тисячоліття воно склало близько 30 процентів від усього корпусу неологізмів [3, с. 29].

Серед складних новотворів у цілому переважають двокомпонентні одиниці. Основними моделями продовжують залишатися моделі N + N > N; A + N > N (*doomwatcher* «понурий песиміст», *desk-work* «адміністративна робота», *paper-board* «будівельний картон», *summer-stock* «літні гастролі», *windchest* «накопичувач повітря», *hotshot* «пробивна людина», *blacklight* «невидиме світло»).

Кількість складнопохідних одиниць досить значна. Основним

продуктивним суфіксом в їх структурі є суфікс *-er*, але зустрічаються й інші, наприклад, *-nik*:

change-maker – розмінний автомат;

page-turner – дуже цікава книжка;

no-goodnik – нікчема.

За останні роки виникли нові продуктивні складнопохідні моделі [2; 3], серед яких зазначимо такі:

- Abbr + N > N:

D-Day – день переходу на десятичну систему в Англії,

USAF-man – військовий льотчик США (USAF – United States Air Force),

B-chromosome – зайва (додаткова) хромосома,

T-mycoplasma – мікроорганізм у формі букви T;

- N + Numeral > N:

Day-1 – початок, перший день чого-небудь;

- Prep + N > A:

off-pitch – фальшивий,

off-line – автономний,

off-the-wall – незвичайний, нетрадиційний (модель ускладнюється введенням артикля);

- Pron + N > N:

me-generation (me decade) – десятиліття, що характеризується пошуками самовираження й особистого успіху.

На сучасному етапі активно утворюються нові фразові лексичні одиниці, що також відносяться до розряду складних. Серед них виділяється група утворень із компонентом *-in*, що передають значення якоїсь дії з метою протесту:

work-in – форма страйку: приходимо, але не працюємо;

lie-in – лежача демонстрація протесту;

to sleep-in – демонстрація протесту у формі захвату приміщення для ночівлі;

to pray-in – збиратися в церкві на знак протесту.

Популярні також одиниці з іншими прийменниками:

belt up – замовкнути;

black-out – порушення зв'язку, блекаут;

boil-off – випарка;

break-in – незаконне вторгнення;

button-up – довести до кінця;

fall-out – побічний продукт;

paid-in – той, що платить членські внески;

to pig-out – поглинати їжу.

Такі одиниці, як правило, вживаються в ситуаціях неформального спілкування і мають відповідні позначки в лексикографічних джерелах.

Однією з важливих тенденцій сучасного словоскладання є творення полікомпонентних комбінацій [3, с. 31]. Велика їх кількість складається із трьох компонентів, менша – з більшої їх кількості. Наприклад:

point-in-time – конкретний час;
middle-of-the-road – характерний для поп-музики, що залучає широку аудиторію; помірний (у політиці);
straight-line responsibility – пряма відповідальність;
top-of-the-line – найкращий;
ball-park figure – приблизні дані;
back-of-the-envelope – легко й швидко визначаємі, не потребує тривалих підрахунків.

Трапляються навіть (особливо у засобах масової інформації) оказіональні стягнення цілих речень:

your-money-or-your-life actions; take-it-or-leave-it traditions.

У цих випадках діє тенденція до вираження будь-якої думки, якою б складною вона не була, у межах одного слова, що має набагато більші змістовні й експресивні можливості, чим словосполучення, тому що сказане декількома словами ніколи не буває настільки ж ємким, як сказане одним словом.

Серед нових складних іменників маються одиниці з різними номінативними властивостями: як з компонентами прямої номінації (*black-light* – ультрафіолетове та інфрачервоне світло, *black hole* – чорна діра), так і утворені метонімічним переносом (*cloth-cap* – робітник фізичної праці, *high-rise* – багатоповерховий будинок).

Утворюються також складні імена з першим компонентом – власним ім'ям:

Dotherboys-hall – школа, де панує жорстока дисципліна;

Venn diagram – діаграма Венна (складеться з кіл, що пересікаються).

Лексична система англійської мови пройшла тривалий шлях історичного розвитку, який охоплює період з V по XXI століття. Як результат цього процесу вона набула тих рис, що їй характерні сьогодні – аналітичності будови, абсорбтивної тенденції розвитку вокабуляра.

Аналіз сучасних досліджень у галузі мовного розвитку показує, що інтерес до такого роду філологічних проблем не послаблюється, що сприяє кращому осмисленню наслідків та результатів лінгвістичних змін. Тільки історичний підхід до явищ сучасної мови може забезпечити її вірне розуміння і використання. Розуміння ж законів розвитку мови, вміння пояснити їх з позицій історії мови та історії народу – носія цієї мови – буде сприяти розвитку діалектичного погляду на мову, науковому осмисленню норм сучасної англійської мови.

Список використаної літератури

1. Аракин В. Д. История английского языка : учебник / Владимир Дмитриевич Аракин. – Москва : ФИЗМАТЛИТ, 2001. – 272 с.
2. Дубенец Э. М. Лингвистические изменения в современном английском языке : учебное пособие / Эльвина Михайловна Дубенец. – Москва: Глосса-Пресс, 2003. – 256 с.
3. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : учебное пособие / Вера Ивановна Заботкина. – Москва: Высшая школа, 1989. – 126 с.

4. Ильиш Б. А. История английского языка : учебник / Борис Александрович Ильиш. – Москва: Просвещение, 1988. – 276 с.

5. Кульгавова Л. В. Лексикология английского языка : учебно-практические материалы / Л. В. Кульгавова. – Москва: АСТ: Восток – Запад, 2008. – 511 с.

6. Расторгуева Т. А. История английского языка : учебник / Татьяна Адриановна Расторгуева. – Москва: ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ», 2002. – 352 с.

7. Смирницкий А. И. Лекции по истории английского языка : учебное пособие / Александр Иванович Смирницкий. – Москва: Добросвет, 2000. – 238 с.

8. Смирницкий А. И. Хрестоматия по истории английского языка с УП по ХУП в. с грамматическими таблицами и историческим и этимологическим словарем / Александр Иванович Смирницкий. – Москва: Изд-во литературы на иностранных языках, 1953. – 288 с.

9. Barber Ch. The English language: a historical introduction : manual / Charles Barber. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 299 p.

УДК 811.161.1'42 Бабель

О. В. Козлова,

студентка магистратуры специальности 014.02 Среднее образование.

Язык и литература (русский), факультет иностранных языков,

Криворожский государственный педагогический университет,

г. Кривой Рог

СПЕЦИФИКА ПОРТРЕТНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК ПЕРСОНАЖЕЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ И. БАБЕЛЯ

Козлова О. В. Специфіка портретних характеристик персонажів у творах І. Бабеля.

У статті проаналізовано портретні характеристики персонажів творів І. Бабеля. Виявлено, що в прозі письменника наявні мовні, психологічні та сатиричні портрети. Загалом, портрети персонажів, створені І. Бабелем, динамічні, яскраві, наповнені емоційним і естетичним змістом, психологізмом, м'яким гумором і уципливою сатирою.

Ключові слова: художній портрет, мовний портрет, психологічний портрет, сатиричний портрет, І. Бабель.

Козлова О. В. Специфика портретных характеристик персонажей в произведениях И. Бабеля.

В статье проанализированы портретные характеристики персонажей произведений И. Бабеля. Выявлено, что в прозе писателя широко представлены языковые, психологические и сатирические портреты. В целом, портреты персонажей, созданные И. Бабелем, динамичны, красочны, наполнены эмоциональным и эстетическим содержанием, психологизмом, мягким юмором